

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Методологія аграрного бізнес-клімату (АБК)

Київ, січень 2018 р.

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006р. і наразі до 2018р. та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг, Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою та ТОВ АФЦ Консультантс Інтернешнл. Реципієнтом проекту виступає Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Києві. При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проекту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проект має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автори:

Анастасія Пилаєва

pylaieva@apd-ukraine.de

Олександр Донченко

donchenko@ucab.ua

Фолькер Зассе

sasse@apd-ukraine.de

Ігор Остапчук

ostapchuk@ucab.ua

ЗМІСТ

Список акронімів та аббревіатур	4
Список рисунків, боксів та таблиць	4
1. АБК – що це?.....	5
2. Методологія	6
2.1 Вибірка	6
2.2 Збір даних	10
2.3 Методи розрахунку	10
Додаток 1 Опитувальник для проведення інтерв'ю	12
Додаток 2 Приклад прес-релізу	14

СПИСОК АКРОНІМІВ ТА АБРЕВІАТУР

ВСІ	ifo Business-Climate Index
АБК	Аграрний бізнес-клімат
АПД	Німецько-український агрополітичний діалог
ВВП	Валовий внутрішній продукт
га	гектар(-и)
Інститут ifo	Інститут економічних досліджень ім. Лейбніца при Мюнхенському університеті
ОСГ	особисті селянські господарства
с/г	сільське господарство
УКАБ	Український клуб аграрного бізнесу

СПИСОК РИСУНКІВ, БОКСІВ ТА ТАБЛИЦЬ

<i>Рисунок 1</i> Регіони АБК.....	8
<i>Бокс 1</i> Визначення структур «підприємств»	9
<i>Таблиця 1</i> Кластеризація вибірки.....	9

1. АБК – що це?

Аграрний бізнес-клімат (АБК) - це показник розвитку сільськогосподарського (с/г) сектору в Україні. Його було розроблено у тісній співпраці між Українським клубом аграрного бізнесу (УКАБ) та Німецько-українським агрополітичним діалогом (АПД). АБК дає розуміння про суб'єктивну оцінку бізнес-клімату с/г виробниками та включає в себе два основні блоки. Перший з них відображає сприйняття виробниками с/г поточної продукції, а другий - майбутньої економічної ситуації. АБК розглядає мікро- та макрорівні ведення агробізнесу, що включає аспекти, пов'язані з операціями на рівні підприємства, аграрної та інших державних політик, а також прогнозований розвиток загальної економічної ситуації. На додаток до зібраної та проаналізованої інформації, АБК надає корисний внесок як політикам, що приймають рішення, так і бізнес-спільнотам.

Аграрний сектор є однією із найбільш перспективних галузей в Україні. Це визнаний гравець на міжнародних аграрних ринках. Будучи стабільним джерелом іноземної валюти для держави, він також забезпечує 13,7%¹ ВВП країни і надає робочі місця 16%² населення України.

Нещодавній економічний спад, політична нестабільність в країні, регулярні зміни законодавства та багато інших чинників у значній мірі впливають на економічні показники сектору, прибутковість с/г підприємств, інвестиційний клімат тощо. Отже, існує серйозна потреба в надійній інформації про нещодавні тенденції в с/г секторі України, а саме про: ціни, регулювання, інвестиційні наміри с/г товаровиробників, сприйняття легкості ведення агробізнесу в Україні. Це допоможе оцінити як ефективність політики державного регулювання, так і розвиток сектору та його інвестиційну привабливість. Проте в даний час не існує (на наш розсуд) надійного джерела інформації, яке регулярно надавало б інформацію про останні зміни у середовищі для ведення аграрного бізнесу в Україні.

АБК має ціллю заповнити цей інформаційний пробіл, збираючи відповіді учасників ринку с/г продукції щодо їх оцінки поточної економічної ситуації та очікувань на наступний рік. До складу учасників опитувань АБК входять 400 с/г підприємств та особистих селянських господарств (ОСГ), які задіяні у с/г виробництві. Вони надають оцінку розвитку свого бізнесу, а також законодавчого та інституційного середовища в аграрному секторі. Таким чином, відображаючи тенденції, які перешкоджають або, навпаки, сприяють розвитку сектору.

АБК систематично та своєчасно надає цінну інформацію щодо останніх змін у бізнес-середовищі політикам, що приймають рішення, інститутам міжнародного розвитку, дослідницьким центрам, компаніям фінансового сектору, постачальникам с/г продукції, с/г товаровиробникам, задіяним в харчовій промисловості та іншим. Це також сприяє сталому розвитку аграрного сектору України. Регулярне оприлюднення результатів опитувань (див. приклад у Додатку 2) відбувається негайно (терміном в максимум 12 робочих днів) після аналізу отриманих даних. Таке оприлюднення включає регулярний прес-реліз та більш детальне висвітлення результатів, які одночасно публікуються на веб-сторінках УКАБ та АПД. Права на термін «Аграрний бізнес-клімат (АБК)»³ зарезервовано за АПД та УКАБ - в якості партнерів під час співпраці.

¹ Світовий банк (2016).

² Міжнародна Організація Праці (2016).

³ Раніше використовувалась аббревіатура АБІ, яка втратила силу. АБК була визначена основною аббревіатурою для Аграрного бізнес-клімату експертами АПД і УКАБ. [АВС - англійською, АГК - німецькою]

2. МЕТОДОЛОГІЯ

АБК фокусується на первинному с/г виробництві. Він аналізує оцінку с/г виробників щодо легкості ведення аграрного бізнесу в Україні, а також щодо пов'язаних з ним економічних, політичних та соціальних факторів. Для досягнення цієї мети було розроблено окреме опитування для регулярного збору відповідних даних. Опитування АБК зосереджено на наступних темах:

1. Особисте оцінювання ведення агробізнесу виробниками с/г продукції. Оскільки індивідуальні с/г виробники є рушійною силою розвитку аграрного сектору, дуже важливо бути в курсі їх планів розвитку та інвестиційних намірів. Позиція виробників с/г продукції відображатиме ефективність регулювання сектору, його бізнес-клімат та перспективи розвитку.

2. Законодавчі та загальні економічні рамки. Сприятливе законодавче середовище та стабільна економічна ситуація є одними із ключових критеріїв розвитку агробізнесу. Такі фактори, як державна підтримка, відсоткові ставки, податки, адміністративні та митні витрати, впливають на інвестиційний клімат, а також на розвиток аграрного сектору країни.

3. Простота роботи з місцевими та центральними державними органами та установами. Людський фактор часто вважається важливою перешкодою для розвитку аграрного сектору. Примітно, що такі чинники, як корупція, бюрократія, некомпетентність та плінність кадрів державних службовців на місцевому та національному рівнях впливають на реалізацію законів, практику торгівлі, розподіл місцевих та міжнародних інвестицій, привабливість галузі для інвестицій, ефективність с/г підприємств тощо.

Для вирішення вищезазначених тем було розроблено особливий опитувальник (див. Додаток 1), який містить два блоки запитань. Кожен блок починається з загального питання, метою якого є ознайомлення із загальним сприйняттям поточної та очікуваної економічних ситуацій. Інші десять запитань розроблено, аби пояснити фундаментальні тенденції на мікро- та макрорівнях, які було висвітлено в загальних питаннях. Таким чином, перший блок пов'язано із питаннями операцій на рівні підприємства. Він містить наступні запитання: про рівень прибутку та витрат, розвиток бізнесу, доступ до капіталу, кваліфікованих працівників, сучасних с/г машин та обладнання. Другий блок складається із запитань про вплив загальної політики та економічної ситуації на бізнес, про державну підтримку та готовність влади до співпраці.

Для того, щоб отримати загальне уявлення про умови ведення агробізнесу, необхідно включити до опитування представницьку структуру виробників с/г продукції. Тому учасники дослідження АБК - це ОСГ, незалежні підприємства та підприємства у структурі агрохолдингу. Вони також розподіляються за регіонами, спеціалізацією та розмірами земельних банків. Кількість респондентів кожної групи виробників в рамках критеріїв кластеризації відповідає їх внескові у валову додану вартість аграрного сектору України.

2.1 Вибірка

АБК включає с/г підприємства різної структури власності, а також ОСГ. За статистикою, с/г підприємства обробляють 67% орних земель в Україні - 21,8 млн га. З них 5,85 млн га обробляють підприємства, що належать до агрохолдингів, а 15,95 млн га - незалежні с/г підприємства. Решту орної землі обробляють ОСГ.

Обґрунтування вибірки

За даними державної статистики, в Україні налічується 47 442 приватних с/г підприємств.

Репрезентативний розмір вибірки для такої кількості підприємств становить 400 респондентів. Вибірку було вираховано за такою формулою:

$$SS = \frac{\frac{z^2 \times p(1-p)}{e^2}}{1 + \left(\frac{z^2 \times p(1-p)}{e^2 N}\right)}, \text{ де:}$$

SS – розмір вибірки,

z – коефіцієнт z,

N – кількість населення,

e – маржа похибки,

p – стандартне відхилення.

Таким чином, враховуючи, що кількість виробників дорівнює 47 442, рівень довіри - 95%, а маржа похибки дорівнює 5%, то вибірка не повинна містити менше 382 респондентів.

Опитування 400 виробників с/г продукції забезпечує статистично достовірні дані з похибкою $\pm 4,85\%$ при рівні довіри 95%.

Розподіл вибірки вимагає розгляду точок зору окремих учасників українського аграрного ринку. Вибірка виробників с/г продукції розподілена за трьома основними факторами: а) регіоном, б) типом виробника і в) спеціалізацією. Кількість респондентів у кластері відповідає вкладу цих типів виробників в валову додану вартість аграрного сектору України. Загальна кількість учасників опитування щодо валової доданої вартості аграрного сектору становить близько 11%, що є достатнім порівняно з внеском учасників німецького опитування бізнес-клімат індексу (Business Climate Index (BCI))⁴.

а) Розподіл згідно регіону є одним з ключових критеріїв групування в кластери з кількох причин. По-перше, відмінності у розмірах інвестицій в регіонах України, а також відмінності кліматичних умов (наприклад, вологість, середня температура, кількість днів посухи) можуть сприятливо вплинути на ведення агробізнесу та ставлення до нього с/г виробників. По-друге, виробники с/г продукції в різних регіонах мають різне ставлення до участі в опитуваннях і, як наслідок, демонструють інший рівень відповіді. По-третє, регіони України варіюються залежно від кількості та розміру підприємств. Розподіл згідно регіону є обов'язковим для гарантування представлення усіх регіонів у вибірці (див. Рис. 1). Зазначимо, що Крим та Донбас не розглядаються.

Вибірка включає виробників з чотирьох регіонів (у дужках вказано частки у валової доданої вартості аграрного сектору):

- Південний, степові райони – Одеська, Миколаївська, Запорізька, Херсонська області (18%).
- Чорноземі – Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Полтавська області (39%).
- Карпатський регіон – Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Волинська, Рівненська, Тернопільська області (17%).
- Північно-східний, піщано-ґрунтові райони – Київська, Чернігівська, Житомирська, Сумська, Харківська області (26%).

⁴ Методи розрахунку АБК в порівнянні з німецьким BCI див. у Розділі 2.3.

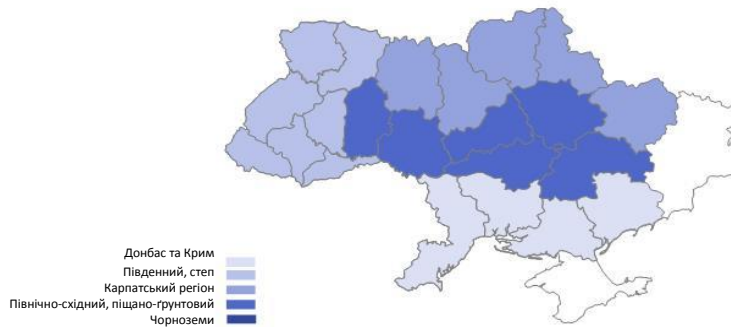

Рисунок 1 Регіони, які розглянуто в АБК

б) Зазвичай с/г підприємства розмежовують за спеціалізацією (рослинництво, тваринництво, змішане виробництво). Відповідно до офіційної статистики, більшість с/г підприємств в Україні мають змішану спеціалізацію. Проте на практиці вони, як правило, зайняті в рослинництві. Враховуючи відсутність надійних статистичних даних про підприємства зі змішаним виробництвом, неможливо розподілити вибірку за цим фактором. У ході опитування вирішено вказувати спеціалізацію та аналізувати її пізніше.

Під час аналізу фахівець повинен мати на увазі, що підприємства, які спеціалізуються на товарних культурах або мають змішану спеціалізацію, наразі стають однією з найнадійніших і перспективних галузей у всій країні, і навпаки, виробники продуктів тваринництва наразі зазнають стрімкого спаду. Зниження поголів'я великої рогатої худоби та виробництва молока, м'яса та м'ясних продуктів є загрозою продовольчій безпеці країни, тому політичним діячам та інвесторам слід це аналізувати і вирішувати.

Вибірка включає два сектори, поділені за спеціалізацію (у дужках вказано частки у валової доданої вартості аграрного сектору):

- Тваринництво та змішане виробництво (24% с/г підприємств),
- рослинництво (76% с/г підприємств).

в) Розподіл вибірки за типом підприємства та структурою власності (див. Табл. 1) є обґрунтованим, оскільки різні типи виробників відрізняються за внутрішньою адміністративною структурою, капіталізацією, використанням зовнішніх фінансових ресурсів, використанням с/г техніки, залученням у місцеві/зовнішні ринки та до місцевого самоврядування тощо. Всі ці чинники впливають на полегшення ведення бізнесу в Україні. Розмір також є важливим фактором, оскільки він пов'язаний з доступом до зовнішніх фінансів. Більш того, великі підприємства мають більше можливостей приймати рішення та впливати на ефективність аграрного сектору, тоді як незалежні підприємства з середнім земельні банком демонструють вищі показники продуктивності відповідно до даних Держстату України.

Вибірка складається з чотирьох структур підприємств (у дужках вказано частки у валової доданої вартості аграрного сектору):

- Індивідуальні виробники (ОСГ) (46%)
- Незалежні підприємства (33%)
 - Малі та середні фермери – до 5 000 га (78% або 26% від загальної вибірки)
 - Великі фермерські господарства – більше, ніж 5 000 га – (22% або 7% від загальної вибірки)
- Агрохолдинги (21%)

Враховуючи факт, що найближчим часом державні підприємства повинні бути приватизо-

ваними, було б доречнішим розглядати ці підприємства як приватні (у дослідженні державні підприємства розглядають в кластері незалежних приватних підприємств до 5 000 га). Крім того, ключовим аргументом для відображення структур виробництва с/г продукції в АБК є їхня частка у валовому виробництві (див. Бокс 1). Отже, домашні господарства повинні бути включеними в опитування через їх значну частку на ринку м'яса, молочних продуктів, овочів та фруктів.

Бокс 1 відображує визначення тих типів сільськогосподарських виробників, які беруть участь у опитуванні АБК.

Бокс 1 Визначення структур «підприємств»

- **Індивідуальні виробники (ОСГ):**

Власники земель сільськогосподарського призначення, які отримали свої земельні ділянки (як правило, 1-5 га) під час приватизації на початку 90-х. Вони не мають юридичного та фіскального статусу. Проте їхня частка у важливому с/г виробництві, такому як виробництво молока та м'яса, є значною.

- **Незалежні підприємства:**

Юридичні особи з фіскальною реєстрацією, які здійснюють підприємницьку діяльність на власній та орендованій землі.

- **Агрохолдинги:**

Це особлива форма власності на капітал, коли материнська компанія, що має портфель контролю підвідомчих суб'єктів господарювання, веде управління, контролює діяльність цих компаній, і в результаті об'єднує ці компанії в правову структуру з відповідними цілями та місією.

Джерело: АПД та УКАБ

У Таблиці 1 визначено кількість виробників сільськогосподарської продукції у вибірці за кожним критерієм кластеризації.

Таблиця 1 Кластеризація вибірки

Регіон	# респондентів	Тип виробника	# респондентів	спеціалізація	# респондентів
Південний, степ	72	ОСГ	33		33
		незалежні < 5000 га	24	тваринництво	6
				рослинництво	18
		незалежні ≥ 5000 га	7	тваринництво	2
				рослинництво	5
		приватні господарства в агрохолдингу	8	тваринництво	2
рослинництво	6				
Чорноземи	156	ОСГ	72		72
		незалежні < 5000 га	41	тваринництво	10
				рослинництво	31
		незалежні ≥ 5000 га	12	тваринництво	3
				рослинництво	9
		приватні господарства в агрохолдингу	31	тваринництво	7
рослинництво	24				
Карпатський регіон	68	ОСГ	31		31
		незалежні < 5000 га	17	тваринництво	4
				рослинництво	13
		незалежні ≥ 5000 га	5	тваринництво	1
				рослинництво	4
		приватні господарства в агрохолдингу	15	тваринництво	4
рослинництво	11				
Північно-східний, піщано-ґрунтові території	104	ОСГ	48		48
		незалежні < 5000 га	27	тваринництво	6
				рослинництво	21
		незалежні ≥ 5000 га	8	тваринництво	2
				рослинництво	6
		приватні господарства в агрохолдингу	21	тваринництво	5
рослинництво	16				
Всього #	400		400		400

Джерело: АПД та УКАБ

2.2 Збір даних

Опитування з АБК проводиться три рази на рік: у лютому, серпні та листопаді - перед посівною кампанією, після збору першого врожаю та наприкінці збору врожаю відповідно. Після кількох років проведення опитування с/г виробників, експерти УКАБ (відділ AgriSurvey) виявили, що ці місяці є найбільш сприятливими для первинного збору даних, оскільки в цей час керівники підприємств відносно менш зайняті. Кожен етап опитування триває близько тижня.

Враховуючи великий обсяг вибірки та регулярність опитування, телефонне опитування буде найбільш зручним та ефективним методом збору даних. Телефонне опитування дає змогу:

- Проводити опитування великої кількості респондентів
- Охоплювати респондентів у віддалених населених пунктах
- Забезпечити відносно високий коефіцієнт відповідей
- Прискорити процес збору даних
- Оптимізувати собівартість опитування

Збір даних повинні проводити зовнішні експерти, підготовлені командою УКАБ до проведення опитування. Первинні дані будуть доступні у форматі Excel та SPSS. База даних с/г підприємств УКАБ використовуватиметься для проведення телефонних опитувань. Враховуючи серійний характер проведення опитування, є можливість створення постійної групи респондентів.

2.3 Методи розрахунку

Методика розрахунків АБК в загальних рисах нагадує німецький індекс бізнес-клімату «ifo Business Climate Index» (BCI). BCI було розроблено в середині 1960-х років Інститутом ifo на основі щомісячного опитування компаній під назвою ifo Business Survey. «Бізнес-клімат ifo - це широко поширений показник економічного розвитку в Німеччині»⁵. Тепер індекс розраховують на основі відповідей 7000 фірм, що працюють у сфері виробництва, будівництва, оптової торгівлі та роздрібною торгівлі. Хоча BCI відображає лише обмежену частку ВВП, він засвідчив свою актуальність для політики та бізнесу. Цей індекс має особливе значення для прогнозів стосовно зрушень в економічному зростанні, тоді як перебіг економічного розвитку можливо прогнозувати з досить високим рівнем надійності.

Як і у випадку з методами BCI, для обчислення АБК українські с/г виробники беруть участь у опитуванні, оцінюючи їх **поточний стан бізнесу** та їх **очікування** на наступний період. Опитування з АБК бере до уваги період в один рік, враховуючи специфіку с/г виробництва. Підприємці мають три варіанти для характеристики своєї бізнес-ситуації: «позитивна – 1», «нейтральна – 2» або «негативна – 3» (див. Анкету в Додатку 1).

У випадку, коли респондент залишив питання без відповіді, така відповідь повинна бути позначена нулем і виключена з розрахунку з метою уникнення її негативного впливу на загальний результат.

Для того, щоб продовжити розрахунок АБК, слід визначити балансові значення поточного стану та очікувань на наступний період. **Балансове значення** поточного стану показує

⁵ ifo Індексу бізнес-клімату, *Розрахунки ifo Бізнесклімату*, <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/Survey-Results/Business-Climate/Calculating-the-Ifo-Business-Climate.html>

різницю у відсотках «позитивних» та «негативних» відповідей на питання, що стосуються поточної бізнес-ситуації. Вона розраховується за такою формулою:

$$\text{Баланс поточного стану} = \frac{\text{Кількість "позитивних"} - \text{Кількість "негативних"}}{\text{Всього} - \text{Кількість "нейтральних"}} * 100$$

Балансова вартість очікувань являє собою різницю відсотків «позитивних» та «негативних» відповідей на питання, що стосуються очікуваної економічної ситуації на один рік. Вона розраховується за формулою:

$$\text{Баланс очікувань} = \frac{\text{Кількість "позитивних"} - \text{Кількість "негативних"}}{\text{Всього} - \text{Кількість "нейтральних"}} * 100$$

І нарешті, **АБК** відображає середнє значення балансу поточного стану та очікувань, який розраховують за наступною формулою:

$$\text{АБК} = \sqrt{(\text{баланс поточного стану} + 200) * (\text{баланс очікувань} + 200)} - 200$$

Баланси АБК можуть коливатися між значеннями -100 (тобто всі виробники, що відгукнулись, оцінюють свою ситуацію як несприятливу та/або очікують, що ситуація погіршиться) та +100 (тобто всі компанії, що відгукнулись, оцінили свою ситуацію як сприятливу та/або очікували поліпшень).

Обробка та аналіз даних виконують в MS Excel, використовуючи вищеописані розрахунки.

Додаток 1 Опитувальник для ІНТЕРВ'Ю

<p>УКРАЇНСЬКИЙ КЛУБ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ Дослідження бізнес-клімату в аграрній галузі +38 044 236 20 97 info@ucab.ua</p> <p>ПОЗНАЧТЕ ДАНІ РЕСПОНДЕНТА</p> <p>Спеціалізація: рослинництво, тваринництво, змішане;</p> <p>Регіон: Південний, Карпатський, Північно-східний; Чорноземи;</p> <p>Земельний банк: ≥5000 га, <5000 га, холдинг, індивідуальне.</p>	<p><i>Доброго дня, моє ім'я _____, я представляю Український Клуб Аграрного Бізнесу (УКАБ). Ми проводимо опитування щодо сприятливості бізнес-середовища для ведення сільського господарства в Україні (пояснити, і якщо треба, переформулювати): дослідження оцінки виробниками, які виробляють с/г продукцію, поточної ситуації в аграрному секторі та на їхньому господарстві). Будемо вдячні, якщо Ви відповісте на декілька коротких запитань. Це займе всього пару хвилин вашого часу. Опитування конфіденційне. Всі результати будуть використані лише в узагальненому вигляді.</i></p> <p><i>Я задаватиму вам запитання про те, як ви оцінює певні аспекти виробництва с/г продукції вашим господарством (в форматі «добре, задовільно чи погано») а потім ще по кожному з питань буду уточнювати, як на вашу думку ця ситуація зміниться через рік. Всього буде 10 запитань. Тож:</i></p> <p><i>(Якщо будуть цікавитися: дослідження проводиться разом з проектом Німецько-український агрополітичний діалог (АГД). Метою дослідження є створення індексу легкості ведення аграрного бізнесу в Україні, який відображатиме динаміку змін бізнес-клімату в аграрному секторі України. Результати дослідження будуть доступні на онлайн-сторінках наших організації: ucab.ua та ard-ukraine.de).</i></p> <p><i>Запитати чи респондент виявляє інтерес до постійної участі в опитуваннях АБК і отриманні результатів опитування по електронній пошті (попросити надати ел. адресу).</i></p> <hr/> <p>*ДЛЯ ІНТЕРВ'ЮЕРА: БУДЬ ЛАСКА, ДЛЯ ЗАПОВНЕННЯ АНКЕТИ ПОЗНАЧТЕ КОЛОМ ВІДПОВІДЬ РЕСПОНДЕНТА!!!</p>
---	--

Поточний стан (у порівнянні з аналогічним періодом минулого року)	Очікування (у аналогічному періоді наступного року)
Мікроекономіка	
<p>1. Як Ви оцінюєте поточний економічний стан Вашого бізнесу у порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>1.1. Як ви оцінюєте зміну виручки у Вашому бізнесі у поточному кварталі в порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?</p> <p>зросла 1</p> <p>стабільна 2</p> <p>скоротилася 3</p> <p>1.2. В порівнянні до аналогічного кварталу минулого року, собівартість у Вашому бізнесі?</p> <p>скоротилась 1</p> <p>стабільна 2</p> <p>зросла 3</p> <p>1.3. Ваша оцінка розвитку Вашого бізнесу в аспекті (земельного банку/розміру стада) у поточному кварталі в порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>1.4. Порівнюючи до аналогічного кварталу минулого року, як би Ви оцінили доступ Вашого бізнесу до зовнішнього фінансування?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>1.5. Чи збільшилась кількість працівників у поточному кварталі в порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?</p> <p>зросла 1</p> <p>стабільна 2</p> <p>скоротилась 3</p> <p>1.6. Як змінилась кількість машин, техніки чи обладнання у Вашому господарстві у поточному кварталі в порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?</p> <p>зросла 1</p> <p>стабільна 2</p> <p>скоротилась 3</p>	<p>2. Ваші очікування щодо стану Вашого бізнесу у аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>2.1. Ваші очікування щодо зміни виручки Вашого бізнесу у аналогічному періоді наступного року?</p> <p>зросте 1</p> <p>стабільність 2</p> <p>скоротиться 3</p> <p>2.2. Ваші очікування рівня собівартості в аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>скоротиться 1</p> <p>стабільність 2</p> <p>зросте 3</p> <p>2.3. Ваші очікування щодо розвитку Вашого бізнесу в аспекті розміру (земельного банку, кількості тварин) в аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>2.4. Який стан доступу Вашого бізнесу до зовнішнього фінансування Ви очікуєте в аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>позитивно 1</p> <p>нейтрально 2</p> <p>негативно 3</p> <p>2.5. Які Ваші очікування щодо зміни кількості працівників в аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>зростання 1</p> <p>стабільність 2</p> <p>скорочення 3</p> <p>2.6. Які зміни в кількості техніки, машин чи обладнання Ви очікуєте в аналогічному кварталі наступного року?</p> <p>зростання 1</p> <p>стабільність 2</p> <p>скорочення 3</p>

Макроекономіка та політика

1.7. Як Ви оцінюєте вплив загальнополітичної ситуації на Ваш бізнес в Україні (цього кварталу у порівнянні до аналогічного кварталу минулого року) ?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

1.8. Як Ви оцінюєте доступ до державної підтримки в поточному кварталі (у порівнянні до аналогічного кварталу минулого року)?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

1.9. Як би Ви оцінили вплив поточної економічної політики на Ваш бізнес в Україні (ставка НБУ, оподаткування та його адміністрування, експорт & імпорт, митні платежі і документація та їх адміністрування) у порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

1.10. Як би Ви оцінили готовність державних працівників до співпраці (витрати часу на бюрократичні процеси, необхідність уникнення корупції) в порівнянні до аналогічного кварталу минулого року?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

2.7. Які Ваші очікування щодо впливу загальнополітичної ситуації на Ваш бізнес в аналогічному кварталі наступного року?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

2.8. Ваші очікування щодо стану державної підтримки (в аналогічному кварталі наступного року)?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

2.9. Які Ваші очікування щодо впливу економічної політики в наступному кварталі на Ваш бізнес в Україні (ставка НБУ, оподаткування та його адміністрування, експорт та імпорт, митні платежі, документація та їх адміністрування) у аналогічному кварталі наступного року?

- позитивно 1
- нейтральні 2
- негативні 3

2.10. Які Ваші очікування щодо готовності державних працівників до співпраці у аналогічному кварталі наступного року ?

- позитивно 1
- нейтрально 2
- негативно 3

ДОДАТОК 2 ПРИКЛАД ПРЕС-РЕЛІЗУ

Аграрний бізнес-клімат значно поліпшився у листопаді 2017 року

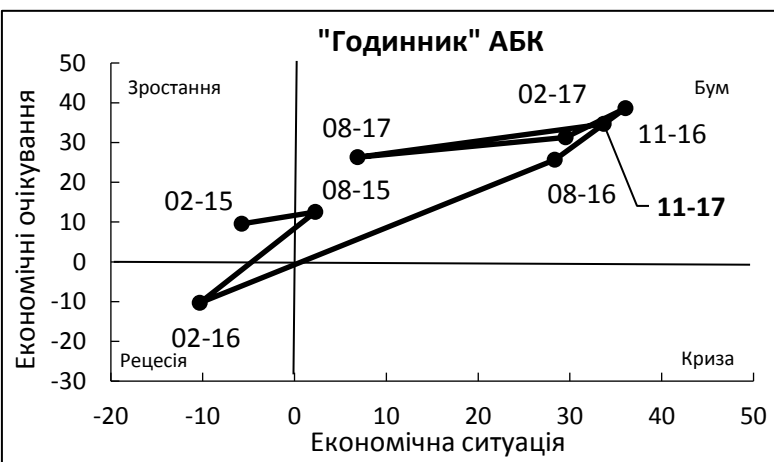
Київ, 28 листопада 2017.

Здійснене в листопаді дослідження Аграрного бізнес-клімату (АБК) в Україні демонструє значне поліпшення його сприйняття аграрними виробниками щодо результативності та перспектив їх бізнесу.

Останнє опитування свідчить про те, що сільськогосподарські виробники доволі впевнені у стійкості їх бізнесу та зростанні рівня доходів. Більш того, респонденти очікують подальше зростання надходжень.

Також респонденти позитивно оцінили співпрацю з державними органами, що очевидно можна пов'язати із поточними адміністративними реформами (40.8 пункти). Як і в попередніх опитуваннях, негативною є оцінка як загальних політичних та економічних рамок умов, так і державної підтримки сектору. Оцінка собівартості помітно негативна (-36.7 пункти).

На показники АБК значно вплинули високі результати в південних областях України, - на рівні 45.4 пунктів. Фермерські господарства із земельним банком більше 5.000 га визначили АБК дуже позитивно, - на рівні 59.6 пунктів. Господарства, в розпорядженні яких знаходяться земельні банки менше 5.000 га, - на рівні 19.1 пунктів.

Виробники продуктів тваринного походження надали особливо позитивні оцінки. Їх АБК становить 38.4 пункти. На противагу їм, виробники продуктів рослинного походження, які постійно високо оцінювали АБК, відзначили його на рівні 27.4 пункти.

«Годинник» АБК демонструє оцінку виробниками поточної ситуації та їх бізнес-очікувань. Дослідження в листопаді 2017 року демонструє, що оцінка економічної

ситуації значно поліпшилась, тоді як економічні очікування не позитивніші від очікувань у серпні 2017 року. Також привертає увагу те, що бізнес-клімат із депресивних фаз – 2015 і початку 2016 років тепер перейшов у відносно сприятливу і стабільну фазу.

Довідка: Аграрний бізнес-клімат (АБК) був розроблений та впроваджений завдяки спільним зусиллям Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД) та асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) на базі німецького бізнес-клімату (ifo-Geschäftsklimaindex). Він розраховується три рази на рік. АБК демонструє суб'єктивну оцінку поточного стану умов господарювання та річну їх перспективу і варіюється між значенням -100 (вкрай несприятливі умови), нейтральне значення – 0, та до +100 (вкрай сприятливі умови). Починаючи з цього року, розрахунок АБК був удосконалений. Зокрема, АБК тепер розраховується тільки за першим питанням (за методологією ifo-Geschäftsklimaindex). Більш детальні запитання, стосовно бізнес характеристик та макроекономічних умов, використовуються для пояснення результатів. Відповідно, АБК за всі періоди був перерахований за новою методологією, що призвело до стабільного зростання значень АБК.